

Lausunto

22.11.2024

Asia: VN/25525/2023

Luonnos valtioneuvoston periaatepäätökseksi kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi (demokratiaohjelma)

Lausunnonantajan lausunto

Saate lausunnolle ja/tai koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Koko periaatepäätösluonnosta koskevat yleiset huomiot

Ylevät periaatteet ja konkreettiset päätökset ristiriidassa

Hallitusohjelman mukaan Suomi edistää kaikessa toiminnassaan demokratian, kansalaisyhteiskunnan, perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltion periaatteita. Tavoitteena on vahvistaa demokratiaa, osallisuutta ja luottamusta yhteiskunnassa. Hallitus työskentelee osallistavan ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan puolesta ja torjuu eriytymiskehitystä.

Hallituksen visiona on, että Suomi on vahva demokratia, jossa kansalaiset luottavat julkisiin instituutioihin. Luottamuksen ylläpitämisen eteen tehdään töitä vakaasti ja pitkäjänteisesti.

Käytännössä hallituksen politiikka toimii monilta osin näitä tavoitteita vastaan.

Demokratian tilassa on puutteita ja huolenaiheita. Niistä useammassa, kuten ihmisiin ja vaaleihin vaikuttamisessa mis- ja disinformaation keinoin tai osallistumisen eriarvoistumisessa, mennään edelleen huonompaan suuntaan ilman vaikuttavia toimia. Demokratian heikkeneminen heikentää myös sisäistä ja ulkoista turvallisuutta. Tilanteen vakavuuteen nähden ohjelmaluonnoksen anti on vaatimaton ja riittämätön.

SOSTEn jäsenjärjestöt edustavat monia ihmisryhmiä, joiden osallisuus ja äänestysaktiivisuus on muita ryhmiä vähäisempää. SOSTE kommentoi ohjelmaluonnosta tästä näkökulmasta.

Osallistuminen ja äänestysaktiivisuus eriytyvät esimerkiksi sosioekonomisen aseman, kielen, sukupuolen, terveydentilan ja yksinäisyyden mukaan. Ne ovat systemaattisesti vinoutuneita. Osallistuminen periytyy tai eriytyy jo varhaisesta iästä lähtien. Myös alueelliset erot ihmisten kokemissa vaikutusmahdollisuuksissa ja luottamuksessa ovat kasvaneet.

Järjestöt ovat keskeinen toimija vaikeassa elämäntilanteessa olevien ihmisten osallisuuden edistämässä ja heidän näkökulmiensa tuomisessa julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Kansalaisyhteiskunnan ja sen toimintaedellytysten heikentämisen merkitys on toinen tarkastelukulma SOSTEn lausunnossa. Kansalaisyhteiskuntaan viitataan ohjelmaluonnoksessa useissa yhteyksissä, mutta sen toimintaedellytyksiä kavennetaan suurilla rahoitusleikkauksilla.

Osallistumisen lisääminen edellyttää puuttumista eriarvoisuuteen ja rakenteelliseen huono-osaisuuteen

Luonnoksen keskeinen ongelma on se, että yhteiskunnassa monet kehityskulut ja hallituksen muu politiikka vaikuttavat päinvastaiseen suuntaan kuin se, mihin demokratiaohjelmalla pyritään. Näitä ei kuitenkaan huomioida demokratian ja osallisuuden edistämisen esteinä. Ohjelmaluonnos jää irralliseksi saarekkeeksi siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.

Euroopan neuvosto on tiivistänyt sen, mitä osallistumisen edistämiseksi vaaditaan. Samalla se tulee tiivistäneeksi, miksi yhdellä periaatepäätöksellä ei saada aikaan tarvittavia muutoksia, jos yhteiskuntaa muutoin viedään toiseen suuntaan.

Neuvosto toteaa, että kansalaisilla pitää olla osaamista, jotta he voivat olla osa demokratiakulttuuria, mutta se ei yksin riitä. Tarvitaan myös asianmukaisia institutionaalisia rakenteita. Lisäksi kaikkien kansalaisten demokraattinen osallistuminen edellyttää toimia, joilla puututaan eriarvoisuuteen ja rakenteelliseen huono-osaisuuteen. Jos näitä ei tehdä, huono-osaisiin ryhmiin kuuluvat syrjäytyvät demokraattisista prosesseista, olipa heidän demokratiaosaamisensa minkä tasoista tahansa.

Monin selvityksin on todettu, että sosiaaliturvan leikkaukset osuvat jo ennen niitä heikoimmassa asemassa olleisiin ryhmiin. Monet seikat, kuten uusi kotoutumista ja maahanmuuttoa koskeva lainsäädäntö sekä maahanmuuttoa koskeva keskustelu ja asenneilmapiiri, heikentävät maahanmuuttotaustaisten ihmisten yhdenvertaisten oikeuksien toteutumista.

Kaikki, mitä tehdään esimerkiksi sen eteen, että mahdollisimman moni hyötyisi digitalisaatiosta ja myös heidät pidettäisiin mukana, jotka eivät siitä pysty hyötymään, parantaa myös osallisuuden edellytyksiä.

Järjestöleikkaukset heikentävät osallisuutta ja demokratiaa

Demokratiapolitiikassa on korostettu, että aktiivinen ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta on keskeinen osa toimivaa demokratiaa. Järjestöjen rahoitusleikkaukset kuitenkin heikentävät niiden mahdollisuuksia toimia demokratian ja osallisuuden edistämiseksi. Leikkausten merkityksiä ei ohjelmassa arvioida.

Kun osallisuutta edistetään, erityistä huomiota pitää kiinnittää heikoimmassa asemassa oleviin ja syrjittyihin ryhmiin, joille osallistuminen yhteiskuntaan on kaikkein kaukaisinta. Sosiaali- ja terveysjärjestöillä on suuri merkitys näiden ihmisryhmien tavoittamisessa ja heidän osallisuutensa edistämässä.

Järjestöissä syntyy lähiyhteisöjä, joissa ihmiset saavat paitsi tukea arkeensa, myös luotettavaa tietoa ja taitoja vaikuttaa yhdessä muiden kanssa yhteiskunnallisiin asioihin. Järjestöt turvaavat demokratiaa tekemällä edunvalvontaa ja vaikuttamista niiden ihmisten asioissa, jotka eivät itse eriyistä kykene vaikuttamaan. Järjestöt tuovat näiden ihmisten näkökulmia ja tarpeita esiin lainsäädännön valmistelussa ja nostavat niitä julkiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Järjestöleikkauksilla heikennetään järjestöjen mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnassa helposti näkymättömiksi jäävien ihmisten puolesta.

Demokratiaohjelma tukeutuu yhteistyöhön kansalaisjärjestöjen ja kulttuurialan toimijoiden kanssa muun muassa vaaliviestinnässä ja kansalaiskasvatuksessa. Myös näiden toimijoiden avustusten leikkaukset vievät yhteistyöltä pohjaa.

Euroopan komissio suosittelee, että jäsenmaiden olisi hyvä luoda kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden vaikuttavaa osallistumista koskeva yleinen kehys tai strategia. Suosituksessa korostetaan niiden yhdenvertaisen osallistumisen ja toimintaedellytysten turvaamista, aliedustettujen ryhmien osallistumisen tukemista ja päätöksentekoa koskevan viestinnän kehittämistä.

Luonnoksessa todetaan, että tässä aiheessa demokratiaohjelman toimeenpano sovitetaan yhteen kansalaisjärjestöstrategian kanssa. Sillä muun muassa edistetään järjestöjen omaa varainhankintaa ja järjestötoiminnan byrokratian keventämistä. Tällaiset toimet eivät riitä turvaamaan järjestöjen toimintaedellytyksiä ja mahdollisuuksia edistää haavoittuvimmassa asemassa olevien osallisuutta.

Ymmärrettävän, helposti löytyvän tiedon merkitys on suuri

Osallisuuden rakentumiseksi olennaista on tiedon saanti ja mahdollisuus kehittää omaa osaamistaan erilaisissa kansalaistaidoissa, kuten digi- ja medialukutaidossa. Niiden opettelu ei koske vain lapsia ja nuoria vaan niitä pitää voida nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa oppia ja päivittää jatkuvasti.

Viestinnän merkitys osallistumiselle on suuri: selkeä ja saavutettava, eri ryhmien tarpeisiin vastaava, eri kielillä ja selkokielellä tarjottava viestintä varmistaa sen, että ihmiset ovat tietoisia vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuuksistaan.

Digitaalisilla kanavilla ja uusilla toimintatavoilla voidaan helpottaa esimerkiksi nuorten osallistumista. Koska kaikki väestöryhmät eivät pysty niitä käyttämään, rinnalla on oltava myös muita osallistumismuotoja.

Yllä käsiteltyihin kysymyksiin viitataan ohjelmaluonnoksen monissa kohdissa, mutta tiedonsaantia, kansalaistaitojen oppimismahdollisuuksia ja viestintää olisi hyvä käsitellä kootusti: missä asioissa on suurimpia puutteita ja miten niitä voidaan korjata. Esimerkiksi leikkaukset vapaaseen sivistystyöhön vaikeuttavat kansalaistaitojen opiskelua. Myös sosiaali- ja terveystyöjärjestöt ovat merkittäviä tiedon jakajia ja tuottajia ja esimerkiksi digituen tarjoajia.

Kansalaisten tiedonsaantiin vaikuttavat myös leikkaukset julkisen palvelun yleisradioyhtiöön. Ylen tehtäviin kuuluu muun muassa demokratian vahvistaminen sekä tasa-arvon ja yhteenkuuluvuuden edistäminen. Julkinen palvelu tukee ihmisiä oman elämänsä ja yhteiskunnan toimijoina. Yleisradio turvaa viestinnän moniarvoisuutta: sillä on esimerkiksi ainoana mediayhtiönä toimitusten verkosto eri puolilla Suomea ja tiedonvälitystä eri kielillä. Yle on tärkeä myös siksi, että kaikki voivat saada luotettavaa tietoa maksutta.

Median roolia ei ohjelmaluonnoksessa juuri käsitellä, vaikka se on demokratiassa keskeinen.

Uusia avauksia tarvitaan

Ohjelmaluonnokseen on lähinnä kerätty erilaisia ohjelmia ja toimia eri hallinnonaloilta. Uusia avauksia ei juuri ole.

Osallistumisen näkökulmasta mielenkiintoinen tutkimustulos on se, että perustulo lisäsi perustulokokeiluun 2017–19 osallistuneiden äänestysaktiivisuutta kunnallisvaaleissa keskimäärin kolmella prosenttiyksiköllä. Perustulo myös kasvatti luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Nimenomaan ne koetaan Suomessa selvästi muita Pohjoismaita heikommiksi. Tutkijoiden mukaan perustulolla tai vastaavilla ehdottomilla tukimuodoilla voi olla merkittävä rooli poliittisen osallistumisen lisäämisessä ja sen eriarvoisuuden kaventamisessa.

Toinen kiinnostava avaus on Sitran Demokraattisten kohtaamisten käsikirja, joka edistää tällaisia kohtaamisia julkisissa palveluissa. Julkiset palvelut muovaavat perustavalla tavalla monien ihmisten kokemusta yhteiskunnasta, mutta monetkaan palveluiden työntekijät eivät miellä itseään demokratiatoimijoina. Jos mieltäisivät, julkisissa palveluissa olisi suuria mahdollisuuksia vahvistaa demokratiaa. Samaa ajattelua voidaan hyödyntää kohtaamisissa kansalaisjärjestöissä.

Ohjelmaluonnoksen perusteella demokratiapolitiikka on pirstaloitunutta ja lyhytjänteistä. Siinä viitataan eri hallinnonalojen tehtäviin ja ohjelmiin, mutta ei osoiteta, miten niillä oikeasti edetään yhdessä toivottuun suuntaan. Luonnoksessa ei ole analyysia tai esimerkkejä vaikuttavista keinoista edistää demokratiaa ja osallistumista.

Ohjelmat ja strategiat ovat usein muutaman vuoden tai hallituskauden mittaisia. Demokratian tilaan, uhkiin ja osallistumisen esteiden purkamiseen.

LUKU 3.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

Yleiset huomiot

Ohjelmaluonnoksen keskeiset tavoitteet ovat lisätä äänestysaktiivisuutta ja vahvistaa lasten ja nuorten osallisuutta. Molemmat ovat tärkeitä, mutta tarvitaan muitakin tavoitteita.

Äänestysaktiivisuus on yksi osallistumisen keino. Myös muita keinoja pitää kehittää ja edistää. Puntaroivan demokratian menetelmistä mainitaan, mutta on löydettävä keinoja ottaa niitä käyttöön nykyistä enemmän.

Koska osattomuus periytyy, on tärkeä vaikuttaa kaikin tavoin lapsiin ja nuoriin, mutta myös heidän vanhempinsa. Ylipäänsä ei voida ajatella, että jotkut ryhmät ovat jo ikään kuin ”menetettyjä”.

Suomen väestö moninaistuu ja ulkomaalaistaustainen väestö kasvaa. On kiinnitettävä erityistä huomiota maahanmuuttotaustaisten ihmisten osallisuuden esteiden purkamiseen.

Maahanmuuttotaustaisten ihmisten kokemukset syrjinnästä ja rasismista voivat vieraannuttaa heitä politiikasta ja yhteiskunnasta. Etnisiin ja kielivähemmistöihin kuuluvat kuntapäätäjät saavat muita enemmän osakseen vihapuhetta ja häirintää.

Järjestöt ovat tunnistaneet maahanmuuttotaustaisten ihmisten muita vähäisemmän äänestämisen ja muun osallistumisen syinä muun muassa seuraavia:

- puutteellinen demokratiakasvatus, varsinkin, jos on muuttanut aikuisena ja omassa lähtömaassa vaalit eivät ole luotettava instituutio. Luottamus suomalaiseen järjestelmään ei synny vain kertomalla, että se on luotettava.
- politiikassa ei ole representaatiota omasta viiteryhmästä.
- puolueiden vaaliohjelmat ovat vain suomeksi ja ruotsiksi. Tällöin on vaikea nähdä, mistä oikeastaan äänestää.
- politiikkaan on vaikeaa päästä mukaan, kun instituutiot ja toiminnan tavat ovat vieraita. Puolueet eivät tee mukaan lähtemistä helpoksi.

Maahanmuuttotaustaisen ihmisten osallistumista heikentävät entisestään kotoutumista ja maahantuloa koskevat lainsäädäntömuutokset ja niistä käytävä keskustelu. On erityisen tärkeää, ettei valtiovalta itse anna polttoainetta vihapuheelle, rasismille ja polarisaatiolle.

Tavoitelinjaus 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

Tarvitaan tehokkaita toimia myös muiden ryhmien kuin nuorten äänestysaktiivisuuden ja osallisuuden lisäämiseksi. Nuoristakin osa äänestää aktiivisesti. He eivät ole yhtenäinen ryhmä.

On kiinnitettävä enemmän huomiota yhteiskunnassa heikoimmassa asemassa olevien ryhmien osallisuuden edistämiseen. Heistä monien elämäntilannetta määrittävät esimerkiksi köyhyys, vähäinen koulutus ja pitkäaikaissairaus. Heille julkiset palvelut ovat erityisen tärkeitä ja olisi tärkeää, että heidän näkökulmansa tulisi esiin vaaleissa ja esimerkiksi palveluiden kehittämisessä hyvinvointialueilla.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- ymmärrettävä ja saavutettava vaalitiedotus ja -viestintä,
- äänestyspaikkojen saavutettavuuden ja esteettömyyden varmistaminen,
- kuntien kannustaminen kuulemaan nuoria ja huomioimaan eri ikäryhmiä äänestyspaikkojen sijoittelussa,
- yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien nuorten aikuisten ja muita heikommassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.

Toimenpiteet ovat kannatettavia.

Tavoitelinjaus 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

Tavoite on kannatettava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- yhteistyö ja vuorovaikutus valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, koulujen, oppilaitosten ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken,
- lapsi- ja nuoriystävällisen, saavutettavan, ymmärrettävän ja puoluepoliittisesti neutraalin tiedon tuottaminen ja viestintä vaaleista, eri hallintotasojen tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.

-

LUKU 3.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuuden arviointi nuorisovaltuustoja koskevien säännösten osalta,
- tuki ja koulutus kuntien, hyvinvointialueiden sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.

-

Tavoitelinjaus 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

Tavoite on kannatettava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkityksen painottaminen avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä,
- viranhaltijoiden tukeminen ja kuulemis- ja vuorovaikutusosaamisen lisääminen,

- jo olemassa olevien lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden tehokkaampi hyödyntäminen valmistelussa ja päätöksenteossa,
- hyvien käytänteiden kokoaminen ja levittäminen,
- osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittäminen sekä sidosryhmäviestintä osallistumisen tuloksista.

-

LUKU 3.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinoinnin ja seurannan kehittämistyö yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja korkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa,
- mitattavissa olevan seurantatiedon kehittäminen demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen oppimistavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen opetuksessa.

-

Tavoitelinjaus 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

-

Keskeisiä toimenpiteitä:

- jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaaminen ja levittäminen valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle
- demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittäminen yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten kolmannen sektorin toimijoiden, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

Tavoitelinjaus 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

Tavoite on kannatettava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmien ja -sisältöjen tarkastelu demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

Toimenpide on kannatettava.

LUKU 3.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

Yleiset huomiot

Tavoite on tärkeä. On erityisen tärkeää, ettei valtiolta itse anna polttoainetta vihapuheelle, rasismille ja polarisaatiolle.

Tavoitelinjaus 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti lasten ja nuorten erilaiset osallistumisen edellytykset sekä haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja nuoret huomioon ottaen.

Tavoite on kannatettava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- uudenlaisten, valtakunnallisten osallistumisen ja vaikuttamisen keinojen ja rakenteiden kehittäminen ja testaaminen,
- jo olemassa olevien osallistumisen rakenteiden vakiinnuttaminen,
- digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyden parantaminen ja niiden tunnettuuden lisääminen,
- hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeisen kumppanuuden vahvistaminen erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

Toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia.

Aina on muistettava myös niiden ihmisten osallistumismahdollisuudet, jotka eivät käytä digitaalisia kanavia.

Tavoitelinjaus 9: Tuemme suoran kansalaisosallistumisen mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

Tavoite on kannatettava. Dialogisten menettelyiden käyttämiseksi ja niiden tulosten huomioimiseksi tarvitaan jokin velvoite tai kannustin. Esimerkiksi hyvinvointialueille ja kuntiin tarvitaan resursseja toteuttaa vaikkapa puntaroivia kansalaiskeskusteluja, jotka tuovat näkyviin harkitun ja eri näkökulmat huomioivan kansalaismielipiteen. Puntaroiva demokratia ehkäisee vastakkainasettelua ja polarisaatiota.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **niin sanotun puntaroivan demokratian menetelmien, kuten kansalaisraatien tai -paneelien, sekä dialogisten menetelmien käyttöönotto valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia,**
- **kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen,**
- **paikallisesti ja alueellisesti kehitettyjen hyvien dialogikäytäntöjen ja -mallien levittäminen valtakunnallisesti,**
- **eduskunnan, hyvinvointialueiden ja kuntien kannustaminen puntaroivan keskustelun käyttämiseksi päätöksentekonsa tukena.**

Toimenpide-ehdotukset ovat kannatettavia.

LUKU 3.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

Jotta eri ryhmien osallistumismahdollisuudet voidaan varmistaa, hyvinvointialueilla ja kunnissa on oltava riittävät resurssit ja osaamista edistää osallisuutta. Kun sitä kehitetään, on muistettava päivittäisten kohtaamisten merkitys julkisissa palveluissa. Saavutettavuus, esteettömyys ja yhdenvertaisuus on huomioitava, kun erilaisia keinoja edistää osallisuutta kehitetään. Tässä yhteistyö järjestöjen kanssa on oleellista.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueudistuksen vaikutusten arviointi asukkaiden ja palvelunkäyttäjien tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen,**
- **alueellisen ja paikallisen demokratian kehittäminen ja osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistäminen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.**

Toimenpiteet ovat kannatettavia.

Tavoitelinjaus 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

Tavoite on kannatettava.

Asiassa on huomioitava pitkät etäisyydet eri puolilla maata. Muun muassa äänestyspaikkojen pitää olla saavutettavia.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **hyvinvointialueiden ja kuntien välisen rajapinnan sekä ministeriöiden välisen työnjaon selkeyttäminen alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen,**
- **asukkaiden osallistumisen tarkasteleminen johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa,**
- **tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuuden, käytön ja kehittämisen selvittäminen,**
- **demokratiaosaamisen lisääminen julkisissa palveluissa.**

Toimenpiteet ovat kannatettavia.

LUKU 3.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perusoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

Listasta puuttuu maininta autonomisesta kansalaisyhteiskunnasta.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- **demokratiapolitiikan nykyistä tiiviimpi ja systemaattisempi koordinaatio suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin,**
- **yhteistyö akateemisen tutkimuksen kanssa demokratiapolitiikan tietoperustan ja tietoperusteisen päätöksenteon vahvistamiseksi.**

-

Tavoitelinjaus 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seuranta ja läpinäkyvyyttä.

Tavoite on kannatettava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- kansallisen demokratiaindikaattorityön kehittäminen,
- osallistuminen Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä keskeisten sidosryhmien kanssa,
- hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta viestiminen avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

Toimenpiteet ovat kannatettavia.

LUKU 3.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Yleiset huomiot

-

Tavoitelinjaus 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

Tavoite on kannatettava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- demokratiatoimien jatkumon, hyvän hallinnon ja avoimuuden kehittämisen sekä vaaliturvallisuustyön syventämisen edistäminen EU:ssa,
- tietoisuuden lisääminen demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti,
- aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä,
- osallistuminen Team Europe Democracy -aloitteeseen,
- kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

-

Tavoitelinjaus 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinoitua ja kansainvälisten demokratiasuosituksen toimeenpanon seuranta kansallisella tasolla.

Tavoite on kannatettava.

Keskeisiä toimenpiteitä:

- valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmän perustaminen,
- kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon panostaminen.

-

1 Tilannekuva: Demokratian tila kansainvälisesti ja Suomessa

Yleiset huomiot

Tausta-aineistossa on tärkeää tietoa demokratian keskeisistä ongelmista, joihin ei kuitenkaan etsitä ratkaisuja ohjelmaluonnoksessa.

Esitetty tilannekuva on ajantasainen, perustuu tutkittuun tietoon ja antaa kattavan kuvan demokratian tilasta kansainvälisesti ja Suomessa

3

Tilannekuva toimii hyvänä taustoitukseksi periaatepäätöksessä esitettyihin linjauksiin

4

2 Demokratiapolitiikka Suomessa ja Euroopan unionissa

Yleiset huomiot

-

3 Suomen osallistuminen kansainväliseen demokratiayhteistyöhön

Yleiset huomiot

-

Saarinen Erja
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry